

Unitat Didàctica 7

LA REVOLUCIÓ RUSSA (1917-1921)

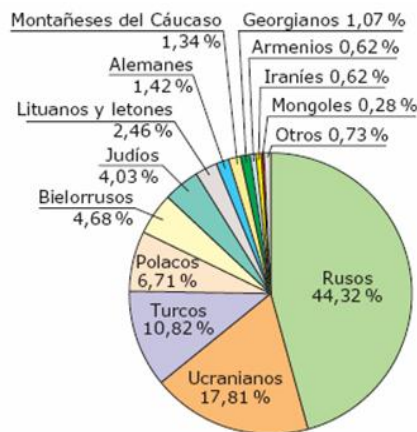

L'any 1917, en el marc de la Primera Guerra Mundial, va esclatar a Rússia la Revolució Russa, que va destruir l'imperi tsarista i el va substituir per la dictadura del proletariat.

1. ANTECEDENTS: RÚSSIA ABANS DE LA REVOLUCIÓ
2. LA REVOLUCIÓ DE 1905
3. LA REVOLUCIÓ DE 1917
4. LA FORMACIÓ DE LA URSS
5. LA URSS D'STALIN
6. CONSEQÜÈNCIES DE LA REVOLUCIÓ

1. LA RÚSSIA DELS TSARS

A. LA RÚSSIA DELS TSARS

Al començament del segle XX l'Imperi rus era aparentment gran i poderós. S'estenia sobre un territori de gairebé 22 milions de Km² i tenia una població d'uns 170 milions d'habitants. Però hi havia un desequilibri molt gran entre una Rússia arcaica i rural, numèricament important, i una part de l'Imperi, molt localitzada i minoritària, que s'industrialitzava ràpidament.

Una agricultura tradicional

Al llarg del segle XIX el camp rus va viure pràcticament al marge de les transformacions agrícoles que es van produir en altres estats europeus. L'aristocràcia acaparava la major part de la terra, i la pagesia va viure fins ben entrat el segle en règim de servitud feudal. Una part important dels serfs estaven sotmesos a uns forts lligams de servitud que comportaven la manca de llibertat personal i l'obligació de fer prestacions (*censos en treball*) i de pagar impostos en metàl·lic (*obrok*). A les comunitats pageses, els caps de família formaven el *mir*, que era l'assemblea de la comunitat rural, encarregada de distribuir periòdicament les terres de conreu, cedides pel senyor, entre els seus membres.

Les condicions de vida tan dures que havien de suportar els camperols van provocar diverses revoltes agràries que, finalment, el **1861** van forçar el tsar Alexandre II (1855-1881) a promulgar l'**abolició de la servitud**. Així s'establia la llibertat personal dels serfs, que cessaven d'estar lligats a la terra, i la seva igualtat civil. Les terres van ser dividides en dues parts: una part la conservava l'antic senyor i l'altra es donava en usufruct als camperols. Aquests podien rescatar les terres que conreaven pagant una indemnització als senyors. Però el decret va decebre els camperols, que s'havien d'endeutar si volien rescatar les terres, a un preu sovint superior al real.

Amb la reforma va néixer una nova burgesia agrària, els **kulaks**. Paral·lelament, el pagament del rescat i la forta pressió fiscal van fer augmentar el nombre de pobres o *mugics*. Molts d'ells, sense terres i endeutats, se'n van haver d'anar a les ciutats a cercar una feina a les noves indústries. Uns altres van restar al camp, on havien de suportar unes condicions de vida miserables.

Una industrialització localitzada

L'abolició de la servitud havia fet augmentar la mà d'obra disponible per a la indústria, però l'agricultura encara no estava prou desenvolupada per poder aportar capital al procés d'industrialització. Així, la Rússia tsarista va haver de recórrer a les inversions estrangeres, que procedien fonamentalment de França, de la Gran Bretanya, de Bèlgica i d'Alemanya.

El resultat va ser una industrialització molt ràpida: entre el 1890 i el 1900 la producció industrial es va doblar i Rússia es va convertir en la cinquena potència industrial del món. Ara bé, la industrialització russa presentava unes particularitats ben definides.

- Primer, la concentració geogràfica en unes zones de l'Imperi determinades: Moscou, Sant Petersburg, Ucraïna, Bakú, els Urals i Polònia.
- En segon lloc, el caràcter gegantí, perquè més de la meitat dels obrers treballaven en empreses de més de 500 treballadors.
- En tercer lloc, la dependència financera, atès que el 1914 gairebé un terç de les societats per accions eren a mans de capitals estrangers.

La industrialització va afavorir el creixement del proletariat, i cap a 1900 ja hi havia prop de 3 milions d'obrers. Encara que numèricament era poc important, el proletariat tenia una gran força social a les regions industrials com a resultat de la gran concentració empresarial. En algunes ciutats, com Sant Petersburg, els obrers representaven el 50% de la població. Les condicions laborals i salarials eren molt dures: jornades de treball de 12 hores, salaris molt baixos que disminuïen amb l'edat, un percentatge molt alt de mà d'obra infantil i femenina, habitatges miserables, etc. A més a més, la manca de drets sindicals, com el de vaga, i l'escassa legislació laboral, deixaven els obrers indefensos davant l'arbitrarietat dels amos.

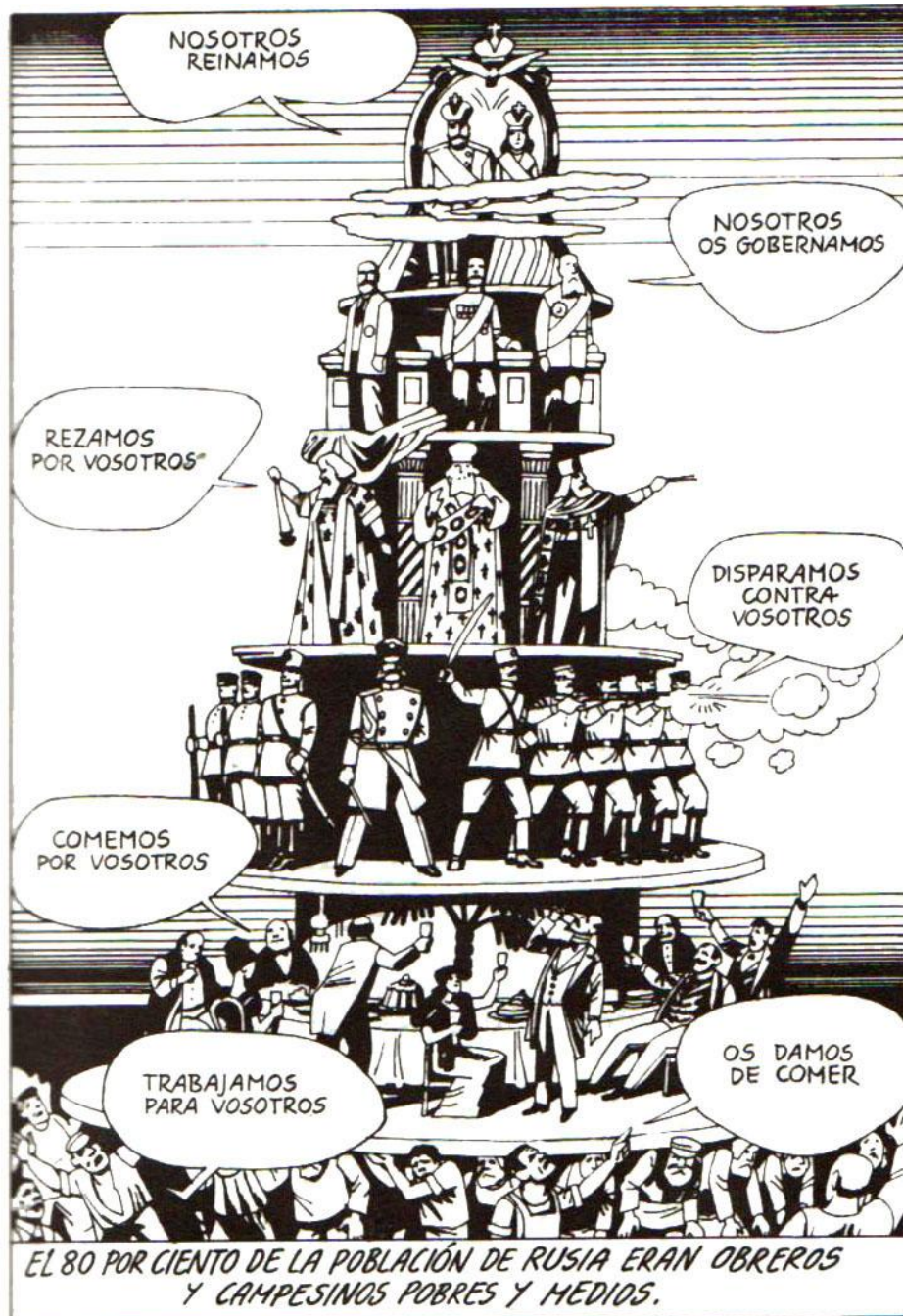
L'autocràcia tsarista

Al començament de segle, l'Imperi rus mantenia una monarquia absoluta en què el tsar estava investit d'un poder autocràtic que provenia de Déu i en què l'arbitrarietat era la norma de l'Estat. Ningú no controlava els actes del tsar, que governava per decret (*ukases*), i cap institució no protegia els súbdits de l'omnipotència de l'Estat. L'Estat es basava en quatre pilars:

- a) La **burocràcia**, que era l'estructura administrativa que garantia el funcionament d'aquest Imperi tan vast. El sistema era corrupte, i els funcionaris s'havien convertit en una veritable noblesa administrativa.
- b) L'**exèrcit**, els llocs de comandament del qual es reservaven a la noblesa, era l'instrument essencial de l'expansionisme rus sobre la resta de territoris de l'Imperi.

c) L'**Església Ortodoxa**, que tenia una gran influència sobre les masses analfabetes (un 80% de la població). Exercia un paper de guardiana de l'ordre i de les tradicions i el seu cap era el tsar mateix.

d) La **polícia (okhrana)**, que dirigia un sistema repressiu molt fort per poder mantenir l'ordre.

Fins l'any 1905, en temps del tsar Nicolau II, no hi va haver a Rússia cap institució representativa a escala nacional que fes de contrapès al poder absolut dels tsars. El 1846 s'havia acceptat la creació d'unes assemblees territorials, anomenades *zemstva*, que no eren representatives davant del poder, sinó que només tenien algunes atribucions en el terreny de l'administració local (ajut a l'agricultura, ensenyament primari, salut pública, etc.). Amb el mateix criteri, el 1870 es van crear les assemblees

urbanes (*dumes municipals*), que eren elegides per sufragi censatari. De fet, però, tots dos organismes quedaven sota la tutela de l'administració i eren controlats per la noblesa i pels propietaris.

B. LES FORCES D'OPOSICIÓ AL TSARISME

Els primers corrents importants d'oposició al tsarisme es van desenvolupar al camp rus cap a la segona meitat del segle XIX. El primer moviment que cal destacar va ser el que van crear els anomenats **nihilistes**, un moviment de caire intel·lectual de bon començament i que més endavant va evolucionar cap al terrorisme. Però el moviment revolucionari més important de les darreres dècades del segle va ser el populisme (*narodniki*), que rebutjava la industrialització ingent i creia en la transformació de la societat pagesa tradicional en unes comunitats rurals noves de caire socialista. Inspirats en idees bakuninistes, van fundar l'organització *Terra i Llibertat*, que va concentrar els seus esforços en l'acció directa i va protagonitzar un seguit d'atemptats contra el tsar Alexandre II, que va morir el 1881 víctima d'una bomba.

Va ser durant els anys del tombant del segle que van sorgir els corrents d'oposició que van configurar la formació dels dos partits polítics que exercirien més influència en el moviment revolucionari. El primer va ser el **Partit Socialrevolucionari** (SR, anomenat també **esserita**), el qual, fundat el 1901, va recollir la tradició del populisme, especialment pel que fa a la defensa dels camperols com a classe revolucionària. Defensava la necessitat de destruir el tsarisme i d'instaurar una societat col·lectivista de base rural. Els esserites van arribar a tenir una gran influència entre els camperols, volien l'emancipació de la pagesia i van fer accions terroristes en què van morir ministres.

El segon va ser el **Partit Obrer Socialdemòcrata Rus**, de tendència marxista i afiliat a la Segona Internacional, fundat el 1898 per Georgij Valentinovič Plekhanov. Entre els seus membres destacava Vladimir Il'ič Lenin, el qual va adoptar el marxisme a les condicions específiques de Rússia i va ser el gran artífex de la revolució de 1917. El 1903 van sorgir dues tendències dins el POSDR que el 1912 van menar a l'escissió definitiva.

- **Menxevics**, dirigits per L. Martov, i
- **Bolxevics**, dirigits per Lenin)

Totes dues tendències acceptaven l'esquema marxista de la revolució que preveia la necessitat de fer caure l'ordre feudal com a pas previ a la destrucció de l'ordre burgès per part del proletariat. Les discrepàncies van venir, a l'hora d'analitzar el paper de la burgesia a la revolució i el caràcter que havia de tenir el partit:

a) Els menxevics feien una separació molt clara entre la revolució burgesa i la revolució socialista; creien que a Rússia encara calia fer la revolució burgesa i que l'havia de dirigir la burgesia, reservant al proletariat un lloc secundari. Per contra, els bolxevics creien que la burgesia russa era incapaç de fer una revolució pròpia i defensaven que el proletariat havia de dirigir la revolució.

b) Els menxevics defensaven un partit de masses, amb diverses tendències, segons el model socialdemòcrata europeu. Però, els bolxevics concebien el partit com una organització de combat, dotada d'una gran disciplina i capaç d'enfrontar-se al tsarisme. En definitiva, un

partit d'avantguarda de la classe obrera, integrat per revolucionaris convençuts i preparat per dirigir la revolució.

El corrent liberal i democràtic es va formar més lentament i sempre va ser més dèbil perquè la burgesia russa era escassa. Els sectors liberals es van desenvolupar dins els *zemstva* quan alguns grups van començar a defensar l'establiment d'un règim constitucional. El 1905 es va fundar el **Partit Constitucionalista Demòcrata (*Kadet*)**, partidari de lluitar dins el marc legal per aconseguir una democràcia parlamentària i refusava qualsevol acció revolucionària.

2. LA REVOLUCIÓ DE 1905

Al llarg dels primers anys del segle XX a Rússia hi va haver una crisi econòmica molt profunda que va agreujar encara més les deficiències de la seva economia. A remolc d'una crisi de sobreproducció, la demanda va minvar i les inversions estrangeres es van retreure. Les condicions de vida es van fer més dures, tant al camp, on un parell de males collites va fer empitjorar la situació, com a la ciutat. El resultat va ser un moviment reivindicatiu molt important que es va escampar per tot l'Imperi. En aquesta conjuntura de crisi, l'Estat rus es va veure implicat en una **guerra amb el Japó**, el seu gran rival a Àsia. Els japonesos eren hostils a l'expansionisme rus a Manxúria i van atacar la base naval russa de Port Arthur.

A començament de gener de 1905 es va declarar una vaga a la fàbrica metal·lúrgica Putilov de Sant Petersburg, que ràpidament es va estendre per tota la ciutat. El diumenge 22 de gener de 1905 (9 de gener segons el calendari julià), una gran manifestació pacífica d'obrers, menestrals i estudiants de Sant Petersburg, encapçalada pel *pope* ucraïnès Georgij Apollonovic Gapon —probablement un agent provocador— es van dirigir al palau d'Hivern per presentar un memorial al tsar en què es demanaven millores en les condicions de vida, llibertats democràtiques i la convocatòria d'una assemblea constituent. El seguici, que arborava icones i cantava *Deu salvi el tsar*, va ser interceptat per la guàrdia cosaca, que va obrir foc, i el resultat va ser de mil morts i de dos mil ferits ("**Diumenge roig**" o "**sagnant**").

Tot seguit, sovint espontàniament van esclatar vagues a nombrosos centres industrials, que de vegades esdevingueren autèntics moviments revolucionaris; es produïren revoltes camperoles a Geòrgia i a la conca del Volga, un petit sector de l'exèrcit es va insurgir (**rebel·lió del cuirassat Potemkin**, juny-juliol de 1905) i es van assajar noves formes d'organització i direcció, com els soviets. Els soviets eren assemblees de delegats de les fàbriques i de les organitzacions obreres i van constituir les úniques institucions democràtiques espontànies del país. Enmig d'una població gairebé analfabeta, els mètodes expeditius que feien servir (votació a mà alçada, assemblees públiques, elecció directa dels òrgans superiors, dret de remoció, etc.) van fer arribar la política a les masses, de manera que aquestes la poguessin entendre perfectament. Els primers soviets van sorgir a Sant Petersburg i a Moscou, i es van estendre ràpidament pels centres industrials més importants de Rússia.

La creació de la Duma

La imminència d'una vaga general va forçar el tsar a prometre reformes i anunciar la convocatòria d'una дума; l'oposició, amb reticències, ho va acceptar, llevat dels bolxevics, que van donar suport a les insurreccions dels mariners de Kronstadt i de l'esquadra del mar Negre, durament reprimides (novembre 1905 - gener 1906).

Davant del perill d'una guerra civil, el 17 d'octubre, Nicolau II va signar un manifest imperial que anunciava el reconeixement de les llibertats ciutadanes (de consciència, de paraula, d'associació i de reunió), la convocatòria d'una futura assemblea legislativa (duma) i l'organització d'eleccions. El "Manifest d'Octubre" va dividir l'oposició. mentre els revolucionaris rebutjaven qualsevol mena de compromís amb el tsar, els liberals radicals, reagrupats en el nou Partit KD, no s'hi van pronunciar. Solament els moderats i la Unió del poble rus, partit d'extrema dreta, van donar un suport incondicional a la nova política tsarista.

Les eleccions legislatives van beneficiar sobretot el partit KD, que en va resultar vencedor, mentre la dreta tan sols va obtenir el 10 per cent dels sufragis. Amb tot, la

victòria va servir ben poc als liberals. La primera дума, en confrontació constant amb el conservadorisme del govern, va ser dissolta el juliol de 1906. La següent era més radical (els socialrevolucionaris van obtenir 37 escons i els socialdemòcrates, 66), però també estava molt dividida. També va ser dissolta, el 3 de juny de 1907. El govern va aprofitar l'avinentsa per anul·lar la representativitat política i les prerrogatives de la дума.

Però aquestes reformes eren aparents. El sufragi era corporatiu i indirecte per impedir una victòria de l'oposició. El sistema era constitucional, però no parlamentari, perquè els ministres no eren responsables davant la Дума i el tsar tenia la iniciativa legislativa.

Les reformes de Stolypin

P'otr Arkad'eviç Stolypin, primer ministre de Nicolau II a partir de 1906, creia que l'únic mitjà per aturar la revolució era fomentar el creixement econòmic del país. Stolypin va centrar l'atenció en **la qüestió agrària**, motiu de fortes controvèrsies en les primeres dumes i font de preocupació permanent del poder a partir dels nombrosos aixecaments de la pagesia el 1906. La innovació més important del primer ministre va consistir a suprimir gairebé completament l'antic sistema de comuna pagesa, en benefici de l'explotació privada. Com que va crear una nova classe de petits propietaris, Stolypin va contribuir al desenvolupament del món rural i va satisfer parcialment les aspiracions de la pagesia russa. Per tal de fomentar la independència econòmica de Rússia, Stolypin va afavorir la formació de capitals russos, va impulsar el creixement de les exportacions i va estimular una producció cada cop més competitiva. Els anys 1907-1911, període de reacció, tot i que també de creixement i d'augment de la riquesa, es van caracteritzar pel replegament del moviment revolucionari i per l'aparició d'un nou nacionalisme fonamentat en la imatge d'una autocràcia il·lustrada. Aquesta va ser l'edat d'or de Nicolau II, però l'assassinat de Stolypin, el 5 de setembre de 1911, va fer fracassar la darrera temptativa de renovació conservadora de l'Imperi.

3. LA REVOLUCIÓ RUSSA DE 1917

El 1914 l'Imperi rus va entrar a la Primera Guerra Mundial al costat de França i de la Gran Bretanya. Les repetides derrotes de l'exèrcit rus a mans dels austroalemanys i el desballestament de l'economia van ser el detonant que va fer esclatar la revolució de 1917. El descontentament dels obrers i de la burgesia es va accentuar pel gener i el febrer de 1917 amb les dificultats per a obtenir queviures, la manca de matèries primeres i l'acomiadament de milers d'obrers.

3.1. La guerra mundial va accelerar el moviment revolucionari

La guerra va abocar una part important de la població a unes condicions de vida miserables. La major part de la indústria va passar a ser indústria de guerra, i per això les necessitats bàsiques de la població no es van poder cobrir. La manca de mà d'obra al camp, com a resultat de la lleva, va fer baixar la producció agrícola i molts camperols es van negar a lliurar les collites. Els preus es van pujar de seguida i la capacitat adquisitiva dels assalariats va minvar vertiginosament. La manca de primeres matèries va fer tancar moltes fàbriques i va fer créixer la desocupació i els conflictes socials.

En el terreny polític, la guerra va provocar la desintegració de l'Estat tsarista. Els funcionaris estatals estaven descontents perquè la minva dels seus salaris havia estat més espectacular que la de qualsevol altre sector social. A més, la desfeta militar va fer trontollar l'autoritat i va provocar una situació de descontentament entre els soldats i la població, que veia, espaiada, com els soldats russos morien al front (a la fi de 1916 hi havia dos milions de morts i quatre milions de mutilats).

Per tot això, els complots a la cort es van sovintejar en aquests anys, sobretot aprofitant les llargues absències del tsar quan visitava el front. Els assumptes polítics van quedar a mans de la tsarina Alexandra, que feia i desfeia al seu gust sota la influència del monjo Grigori Jefimovic **Rasputin**, que va ser assassinat en una conspiració nobiliària el 30 de desembre de 1916. La manca d'autoritat i el desgavell a la cort va estimular l'oposició a la Duma, on la majoria dels diputats s'uniren per criticar la incapacitat dels ministres i de la cort.

3.2. La revolució del febrer

El 23 de febrer de 1917 (9 de març segons el calendari occidental), el dràstic racionament i la manca de carbó, a causa de la negligència administrativa, va provocar vagues a la **fàbrica metal·lúrgica Putilov** i manifestacions a Petrograd. Les autoritats no hi van intervenir; l'endemà, 200.000 vagues van reclamar pa. La nit del 26 al 27 de febrer (12 de març al calendari occidental), les tropes encarregades del manteniment de l'ordre a Petrograd, formades per joves de lleva mal alimentats i sotmesos a una disciplina humiliant, quan van rebre l'ordre de disparar sobre la multitud es van amotinar i van afusellar els oficials. Al matí, van confraternitzar amb els obrers, es van apoderar de l'Arsenal i van prendre el **palau d'Hivern** sense trobar resistència.

Per defensar la revolució, van començar a sorgir els primers grups d'obrers armats i ben aviat van constituir la guàrdia roja, que els mesos següents va tenir un paper fonamental. Enmig de tots aquests esdeveniments van tornar a aparèixer els soviets d'obrers, de soldats i de camperols, que aviat es van estendre per tot l'Imperi. Els soviets agrupaven totes les forces revolucionàries: esserites (que hi tenien la majoria de delegats), anarquistes, menxevics i bolxevics.

A la Duma, els diputats liberals, fonamentalment els del partit KD, tement un esclat revolucionari, van crear un comitè executiu provisional, dirigit pel liberal Miljukov i el socialrevolucionari Kerenskij.

El comitè de la Duma i el soviets de Petrograd van començar negociacions l'1 de març; el segon va acceptar de subordinar-se al primer, sempre que respectés els seus objectius fonamentals, que eren la convocatòria d'una assemblea constituent, la proclamació de les llibertats civils i l'amnistia dels presos polítics. El 2 de març es va constituir un **govern provisional** encapçalat pel príncep G. E. L'vov, un demòcrata constitucional (KD), que també va ocupar el ministeri de l'interior. L'vov va enviar dos emissaris al tsar. Abandonat pels seus generals, Nicolau II va abdicar a favor del seu germà, el gran duc Miquel, que es va negar a succeir-lo enmig d'aquell caos. Aquest fet representava la caiguda dels Romanov.

L'Imperi rus s'havia convertit en una **república constitucional**. El nou govern es va comprometre a fer reformes de caire polític (llibertat d'opinió, de premsa, de reunió, etc.) i social (igualtat davant la llei, drets sindicals, jornada laboral de 8 hores, etc.).

3.3. La dualitat de poders: govern i soviets, (febrer-octubre de 1917)

Els partits burgesos, agrupats al voltant del partit KD, dominaven el govern provisional, el qual va ser presidit primerament pel liberal L'vov, i després pel socialrevolucionari Aleksandr F'odorovič **Kerenski**. El nou govern es va encarregar sobretot de crear un règim parlamentari capaç de donar eficàcia i estabilitat a l'Estat. Una de les primeres decisions que va prendre va ser la de complir els compromisos exteriors i continuar la guerra tot posposant unes reformes interiors per obtenir la victòria militar. D'antuvi, el govern provisional tenia el suport dels soviets i de tots els partits polítics, fins i tot del bolxevic.

Però, dues autoritats s'oposaven entre elles. Alguns membres del govern provisional volien trencar amb el soviets de Petrograd, que exercia un control constant sobre les seves actuacions, i altres optaven per la conciliació. A finals d'abril va esclatar una crisi greu. Mentre el soviets preconitzava la idea d'una pau immediata i organitzava soviets de soldats, fet que va anul·lar l'esperit combatiu de l'exèrcit rus, Miljukov, el ministre d'Afers Estrangers, prometia als aliats que Rússia es mantindria al seu costat. El soviets de Petrograd es va alçar contra el govern amb una manifestació multitudinària d'obres i soldats, i Miljukov va haver de dimitir el càrrec.

El retorn de Vladimir Il'ič Lenin de l'exili va donar un tomb radical a la situació. Lenin va defensar que la revolució no es podia mantenir dins d'uns límits estrictament burgesos i que calia continuar avançant per situar els obrers al poder. A les *Tesis d'abril*, va defensar la necessitat de no deixar consolidar el poder burgès i de llançar-se immediatament a la revolució proletària. Lenin va fer una crida a favor de la sortida immediata de la guerra i es va mostrar partidari de retirar el suport al govern provisional i de crear una república dels soviets. També era partidari de confiscar les terres dels grans propietaris i de repartir-les immediatament.

Lenin va veure que l'originalitat de la situació consistia en l'existència d'una dualitat de poders: un poder representat pel govern provisional, i un altre d'obrer a mans dels soviets. La força al carrer la tenien els segons, i si els soviets retiraven el suport al govern, aquest s'esfondraria i els soviets es convertirien en l'únic poder a Rússia. Convençut de la necessitat de prendre el poder, Lenin va llançar la consigna *tot el poder per als soviets*, que va esdevenir tot un programa d'acció revolucionària.

A mitjan abril de 1917 Lenin va arribar a Petrograd dins el llegendari "vagó precintat". El viatge des de Suïssa va ser facilitat pel govern alemany, convençut que Lenin seria un factor provocador de revoltes a Rússia. Immediatament, Lenin va establir la línia política revolucionària del proletariat rus. A les **Tesis d'abril** rebutjava la guerra imperialista i perfilava l'estratègia a seguir en una fase de transició entre el poder burgès i el proletariat. En essència, les tesis propugnaven: no donar suport al govern provisional i desemmascarar-ne la política; destacar el paper dels soviets; nacionalitzar la terra i la banca; el control pels soviets de la producció de béns i el repartiment dels productes; defensar la instauració d'una república de soviets d'obrers i camperols; combatre la confusió socialdemòcrata dins el partit revolucionari (per a la qual cosa proposava la nova denominació de "comunista"); i -d'acord amb això- reconstruir la Internacional sobre una base revolucionària.

L'estiu de 1917 la situació del poble rus no havia millorat gaire: la guerra continuava causant molts problemes i la fam persistia. Pel juliol hi va haver manifestacions que es van escampar per tot l'Imperi. L'exèrcit va reprimir amb duresa els manifestants, mentre el govern acusava els bolxevics d'incitar el poble a la violència i al desordre. Així, es va iniciar una persecució sistemàtica contra el partit bolxevic: el seu diari, *Pravda*, va ser tancat i Lenin va haver de tornar a l'exili. Mentrestant, tot l'Imperi es tornava a desorganitzar; al camp, els camperols ocupaven les terres i se les repartien; les minories nacionals reclamaven els seus drets; moltes fabriques s'havien declarat en vaga i els soldats del front desertaven i no obeïen els seus oficials. A més, pel mes d'agost va augmentar la inestabilitat política amb la insurrecció contrarevolucionària del general Lavr Georgievic Kornilov, que sols es va poder frenar amb la intervenció dels obrers armats i de les milícies bolxevics.

3.4. La revolució de l'octubre

Davant d'aquesta situació, els bolxevics van propugnar la insurrecció armada com l'única via possible per derrocar el govern provisional i consolidar el poder dels soviets. Per primera vegada van aconseguir que el soviet de Petrograd, presidit per Lev Trotski, i el de Moscou, donessin suport als seus plans.

L'alçament va començar la nit del 24 d'octubre a Petrograd sota el comandament d'un comitè militar revolucionari que en poques hores va controlar tota la ciutat i el Palau d'Hivern, seu del govern provisional. Tots els membres del govern, tret de Kerenskij, que va fugir, van ser detinguts. Durant les operacions no es va vessar gens de sang. Aquell mateix vespre el congrés dels soviets va destituir el govern provisional i va aprovar la formació d'un **Consell de Comissaris del Poble** que constituïa l'òrgan representatiu del primer govern obrer i camperol. En aquest consell, els bolxevics hi tenien la majoria i Lenin en va ser nomenat president.

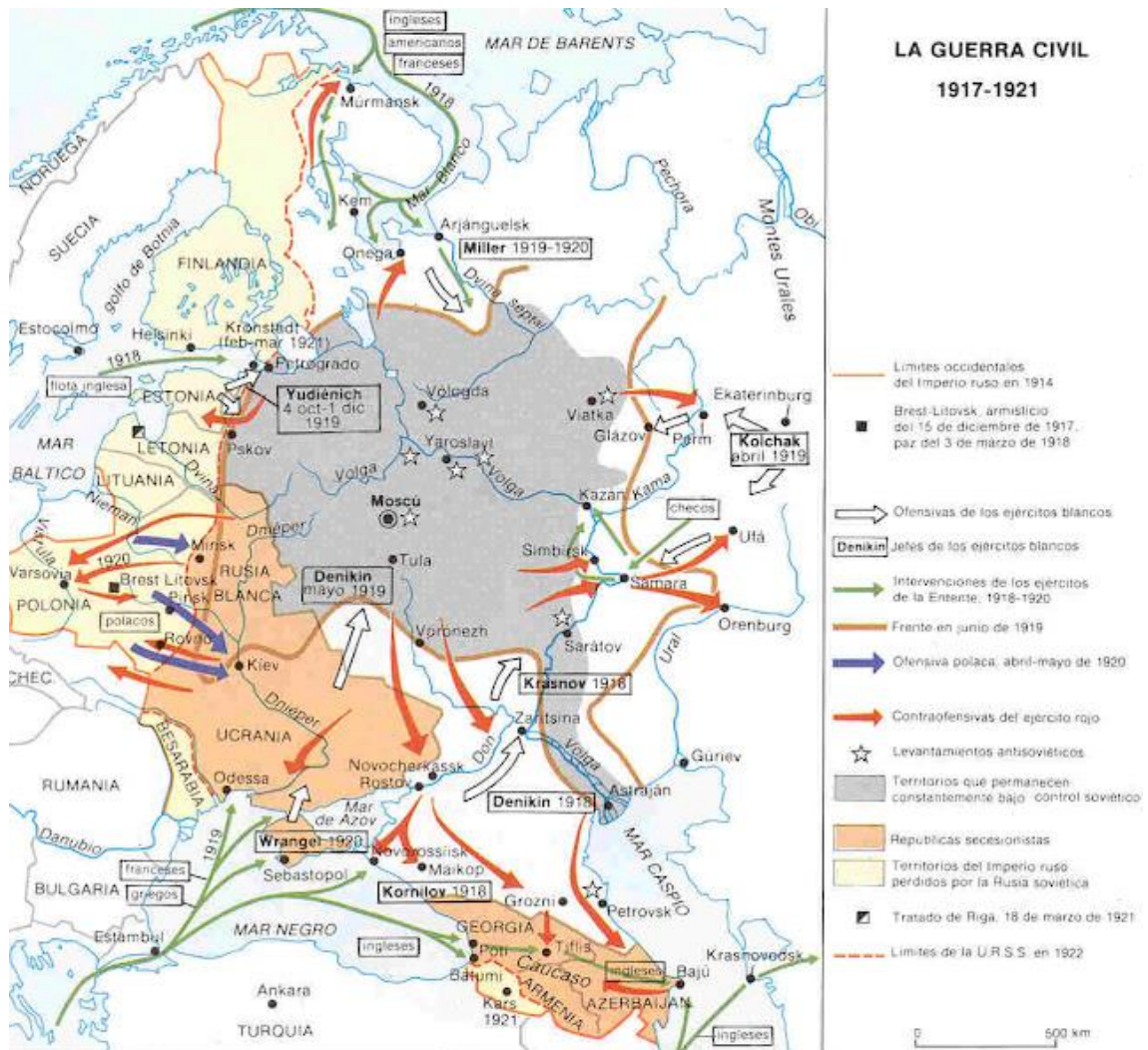
El congrés també va adoptar les primeres mesures revolucionàries. Primerament va establir el decret sobre la pau segons el qual es proposava a tots els pobles i governs bel·ligerants que s'establissin negociacions immediates per a una pau justa i democràtica. Una delegació soviètica va iniciar negociacions amb Alemanya a **Brest-Litovsk**, el resultat de les quals va ser un tractat de pau que va comportar unes pèrdues territorials molt importants per al nou Estat soviètic. En segon lloc, es va signar el decret sobre la terra, pel qual es confiscaven les propietats de la corona, de la noblesa i de l'Església i es lliuraven als soviets perquè les repartissin entre els camperols. En tercer lloc, un decret sobre les nacionalitats reconeixia als diversos pobles de l'Imperi rus el dret a l'autodeterminació. Finalment, es va establir el control obrer de les empreses de més de cinc treballadors i la nacionalització de la banca.

4. LA GUERRA CIVIL I LA CONSOLIDACIÓ DE LA URSS

4.1. LA GUERRA CIVIL (1917-1921)

Des dels seus inicis, el règim bolxevic va haver de fer cara a obstacles polítics, bèl·lics i econòmics que posaven en perill la seva existència. Lenin i els seus col·laboradors es van haver d'enfrontar amb l'animadversió de les potències occidentals, decidides a posar fi al bolxevisme amb la intervenció militar, amb l'oposició dels grups tsaristes i antibolxevics i amb una situació econòmica força caòtica.

La guerra civil i la intervenció estrangera

Acabada la guerra amb Alemanya, el poder soviètic ben aviat va ser contestat pels antics partidaris del tsar i per les forces burgeses que havien donat suport al govern provisional. Kerenskij va llançar una ofensiva contra la capital que va ser aturada per la guàrdia roja. La Duma municipal de Petrograd (dominada pels socialistes) va fer una crida a la població perquè resistís l'embat bolxevic, mentre els funcionaris dels ministeris i de la banca començaven una vaga. Ràpidament, i amb l'objectiu de derrocar el govern soviètic, es van organitzar partides de cosacs i d'antics militars tsaristes que van formar l'anomenat exèrcit blanc. Aleshores, va començar una guerra civil que va durar fins l'any 1921.

Les forces contrarevolucionàries van créixer en nombre quan, acabada la guerra mundial, les potències vencedores van decidir d'intervenir contra la Rússia revolucionària. Aquesta va haver d'enfrontar-se a un bloqueig internacional i a la invasió de tropes franceses, britàniques, poloneses, americanes i japoneses. Pel març de 1918 els soviètics sols controlaven una part de territori al voltant de Petrograd i de Moscou, que va esdevenir la capital.

Els bàndols

Per afrontar la nova situació, els bolxevics van encarregar a Trotski que organitzés l'**exèrcit roig**, format inicialment per voluntaris, i molt aviat van començar a obtenir les primeres victòries. Una disciplina ferma, una gran capacitat per mobilitzar les tropes i l'adopció de mesures revolucionàries que van fer que els camperols es possessin al seu costat, van donar el triomf als bolxevics. Però, la victòria de l'exèrcit roig es va deure sobretot a les divergències entre els generals de l'exèrcit blanc i a la retirada dels exèrcits estrangers a causa de la impossibilitat d'una victòria ràpida.

El bàndol anomenat "**Roig**" el formaven els comunistes i revolucionaris i el bàndol "**Blanc**" els monàrquics, conservadors, liberals amb un exèrcit en el que també participaven els cosacs.

Trotsky, nomenat "Comissari del Poble", va reorganitzar amb molt d'èxit l'exèrcit de "treballadors i camperols" conegut com l'Exèrcit Roig que havia estat creat el 1918. Cap a 1921, aquest exèrcit el composaven uns 5 milions de soldats.

El general Denikin, al sud, i l'almirall Koltxak a Sibèria van ser els dos principals dirigents dels **exèrcits blancs**. Integrats per militars de carrera i, en bona part, voluntaris, els exèrcits blancs gaudien d'una millor preparació militar i disciplina però eren molt inferiors en nombre respecte als rojos.

Els nacionalistes i anarquistes formaven un grup apart anomenats "**Verd**" que, encara que amb una importància secundària lluitaven contra les dues faccions principals.

El comunisme de guerra

Com a resultat del conflicte, la producció va minvar i el proveïment no estava assegurat. El col·lapse econòmic va obligar el govern a prendre mesures extraordinàries, ("comunisme de guerra"). Així, davant del boicot dels capitalistes, la política bolxevic inicial de respectar les activitats de la petita burgesia industrial i comercial es va reemplaçar per les expropiacions generalitzades. Al final de 1920 una gran part de la producció industrial i del comerç urbà havien estat socialitzats, i el paper dels diners per a les relacions econòmiques es va restringir i l'intercanvi en espècie va passar a primer terme.

Al mateix temps, es van nacionalitzar la banca, el comerç interior i exterior, els transports i les empreses de més de 10 treballadors. A més, les condicions de treball del proletariat es van fer molt dures ("qui no treballa no menja") i la disciplina laboral i el caràcter forçat del treball van dur a una mena de militarització de la producció obrera. Els drets sindicals van ser restringits i **es va prohibir el dret de vaga**.

L'agricultura es va posar al servei de la guerra. El problema més greu era el proveïment de les ciutats, on no arribaven els productes agrícoles, i quan ho feien era a uns preus exorbitants. Aleshores va començar la requisita forçosa de les collites, l'establiment de preus màxims i l'impost en espècie. Molts propietaris benestants van intentar d'esquivar les requisites i introduir els seus productes al mercat negre.

Conseqüències

Al final de la Guerra Civil Rússia va quedar arruïnada, **van morir uns 8 milions de persones i un milió**, entre els quals es trobaven les classes més cultes, **van exiliar-se**. A això li va seguir les secades de 1920 i 1921 que van portar una fam extremada. La producció industrial i agrària va disminuir enormement i no es va recuperar fins la dècada posterior. De tota manera va servir per demostrar que el nou règim comunista no era tan feble com les potències occidentals pensaven i va significar la consolidació de les estructures de la Revolució Russa.

4.2. CONSOLIDACIÓ DEL PODER BOLXEVIC

La guerra civil i el boicot internacional a la Rússia soviètica van marcar l'orientació política i econòmica del nou Estat. Així, es va afavorir la centralització del poder a mans dels bolxevics, tot eliminant altres opcions polítiques. Els bolxevics representaven la força més organitzada i més capaç per conduir la guerra, i el conflicte no deixava cap més alternativa: o s'estava amb els bolxevics o s'estava amb els blancs. Davant d'aquesta disjuntiva, qualsevol oposició política va ser titllada de contrarevolucionària i, per tant, va ser perseguida i eliminada.

El govern provisional sorgit de la revolució del febrer de 1917 havia fixat el 12 de novembre com a data d'eleccions per a l'assemblea constituent, i un dels primers actes del *Consell de Comissaris del Poble*, que va pujar al poder després de la revolució d'octubre, va ser ratificar la convocatòria. Però els resultats electorals van fer canviar la posició dels bolxevics: dels 707 membres electes de l'assemblea, els socialrevolucionaris van obtenir 410 diputats; els bolxevics, 175; el partit KD, 17; els menxevics, 16, i altres grups polítics menys importants, 86. Els bolxevics sabien que mai no podrien aplicar la seva política si depenien d'una assemblea que no controlaven, i per això, quan, el 5 de gener de 1918, es va reunir l'assemblea, els bolxevics van sotmetre a votació una resolució que fixava que l'assemblea se subordinés al poder dels soviets i que es va comprometre a donar suport a les seves

decisions i a ratificar-les. La proposició es va rebutjar per majoria i, davant d'aquesta situació, els bolxevics no van permetre que l'assemblea es tornés a reunir.

Amb la **dissolució del parlament**, s'iniciava la construcció d'un **nou tipus d'Estat, la dictadura del proletariat**, que segons Lenin havia de representar una àmplia democràcia per a la majoria de la població: el proletariat i els camperols. En contrapartida, el nou Estat esdevindria una dictadura per a les velles classes opressores (burguesia i aristocràcia).

La guerra civil va accelerar el procés centralitzador i els bolxevics van limitar l'activitat de qualsevol partit que s'oposés a la seva actuació. La policia política que s'havia format el 1917 (txeca), va eliminar l'oposició dels anarquistes i dels socialrevolucionaris, i també la dels menxevics. A partir de 1922 l'existència legal dels partits va ser cada vegada més fictícia. Els dirigents d'aquests partits sovint eren detinguts, la premsa dels partits no podia sortir i els actes públics eren prohibits. L'autonomia dels soviets cada vegada era més reduïda i la seva intervenció a les decisions polítiques i econòmiques va anar perdent força.

El partit bolxevic (anomenat comunista des de 1918) es va anar convertint en l'única institució determinant de la vida política, i **progressivament Estat i Partit anaven quedant més identificats**. Les veus que, entre els mateixos bolxevics, es van alçar contra aquesta situació van ser eliminades o neutralitzades.

La formació de la URSS (1923-1940)

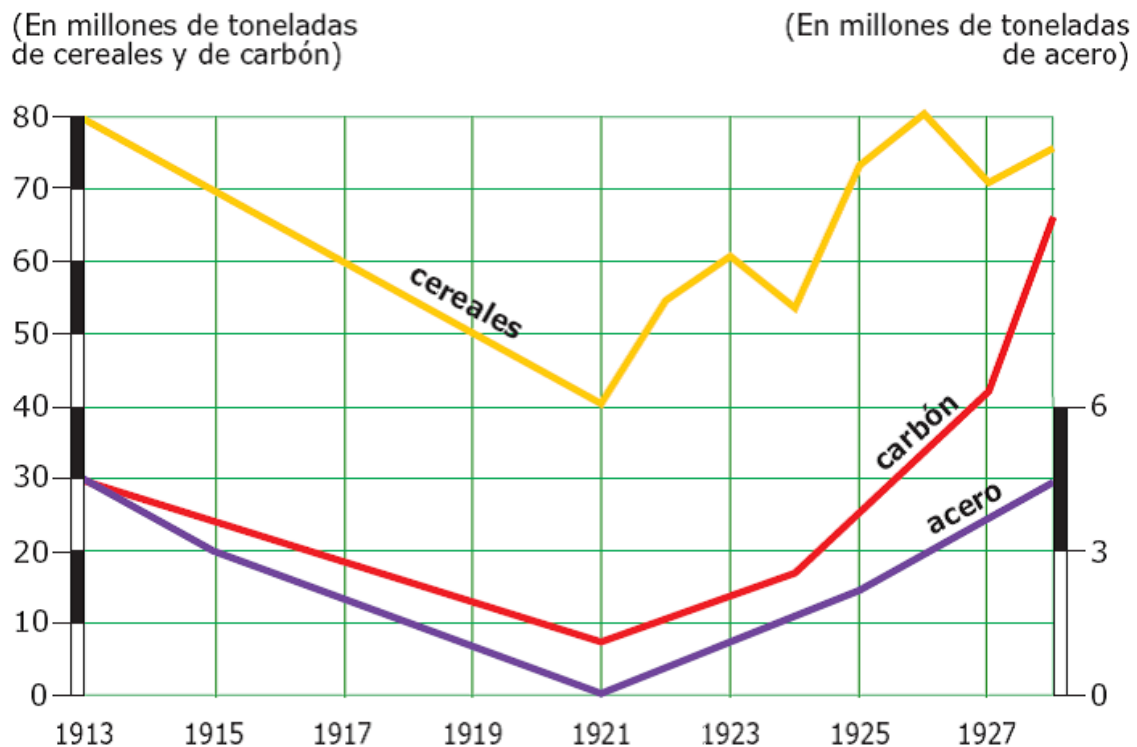
4.3. LA NEP (Nova Política Econòmica)

Quan el 1921 els bolxevics van sortir vencedors de la guerra civil russa van marcar-se com a objectius prioritaris la reconstrucció econòmica i la consolidació política del nou Estat socialista. Els mètodes del comunisme de guerra no eren vàlids per a una reconstrucció que s'havia de realitzar sense rebre cap ajuda de l'estranger. Així, els objectius de la nova política econòmica (NEP) eren aconseguir l'augment de la producció i rebre el suport de la majoria de la població russa, molt castigada per les dures condicions de vida que havien patit durant la guerra civil.

Lenin va paraitzar el centralisme econòmic que s'havia demostrat inoperant i va permetre una certa liberalització amb la NEP.

- Va restituir-se un sector de l'economia en el camp privat,
- el comerç interior i la indústria,
- es decretava la llibertat de salaris,
- es fixaven taxes de producció a les explotacions agràries i
- es permetia l'entrada d'inversions estrangeres.

L'Estat es reservava les decisions pel que feia a la indústria base, la construcció i el comerç exterior. De fet, s'impulsarà principalment l'agricultura que havia de ser la base de l'alimentació i havia de permetre acumular els capitals necessaris per iniciar la industrialització del país.

4.4. L'expansió revolucionària i la formació de la III Internacional

Tots els bolxevics creien unànimement que calia una revolució mundial per salvaguardar la revolució russa. El capitalisme era un sistema internacional i el socialisme no podia triomfar en un sol Estat. A més, els principis de l'internacionalisme proletari comportaven necessàriament el desig que tots els pobles fessin la seva revolució. Juntament amb aquest principi de revolució mundial també calia crear un partit revolucionari mundial, és a dir, una Internacional. Com que per als bolxevics la Segona Internacional havia fracassat i era incapaç de conduir les masses de treballadors a l'emancipació, calia constituir una **Internacional Comunista**.

L'exemple de la Revolució Russa i les condicions miserables que patia el proletariat de molts països europeus al final de la guerra mundial van fer que a molts països esclatessin revoltes de caràcter bolxevic que pretenien tombar l'ordre burgès. Les més importants van ser la dels **espartaquistes alemanys** (Rosa Luxemburg) i la dels comunistes hongaresos (Bela Kun). Totes dues van fracassar i van ser sufocades, sobretot la primera, amb una repressió molt cruenta. Tot i això, els soviètics encara

confiaven en la possibilitat de l'expansió revolucionària, i pel gener de 1919 Lenin i el seu partit van convocar una conferència internacional de partits comunistes, que es va obrir el 3 de març. Tret del partit comunista alemany, cap partit occidental no hi va enviar representants.

La formació de la **Tercera Internacional (Komintern)** va revifar les dissensions internes dels partits socialistes, força debilitats per la guerra. La qüestió era decidir si s'havien d'adherir al Komintern o a la Segona Internacional socialista, reconstituïda el febrer de 1919. La Internacional Comunista va promulgar 21 condicions per integrar-se a la nova Internacional. Aquestes condicions plantejaven l'obligació de depurar del partit els elements reformistes, anarquistes o petitburgesos, el suport a la revolució russa i la reforma dels partits sota els principis d'organització i de disciplina bolxevics. L'acceptació o no d'aquestes condicions a molts països va provocar la divisió dels partits socialistes entre una majoria que va continuar acceptant els principis socialdemòcrates i una minoria que va escindir-se del partit per constituir grups comunistes. Entre el 1920 i el 1923 gairebé a tot arreu es van formar partits comunistes molt lligats a les orientacions de Moscou.

5. LA UNIÓ SOVIÈTICA DE STALIN

5.1. La mort de Lenin i el debat successori.

La mort prematura de Lenin al gener de 1924 va desfermar una dura lluita pel poder a l'URSS. Els principals antagonistes van ser Lev Trotski i Josif Stalin, aleshores secretari general del PCUS, els quals es proclamaven hereus legítims de Lenin.

La mort d'un líder tant carismàtic com Lenin provocava un greu problema successori perquè cap dels líders bolxevics (Stalin, Trotski, Kamenev, Zinoviev) tenia el suport unànime del partit i del conjunt de la població russa.

En el camp polític també hi havia enfrontaments. Per Trotski calia que la revolució s'escampés per tot el món i que la III Internacional la impulsés mitjançant els diversos partits comunistes que estaven apareixent a tots els països (revolució permanent). Stalin, en canvi, defensava que el socialisme es podia construir en un sol país. Per Stalin, la principal tasca de Komintern era la defensa de l'URSS.

Gràcies al control sobre l'aparell, Stalin va aconseguir el suport de la majoria dels membres del partit i consolidar així el seu poder. Al novembre de 1927, després d'un referèndum intern, el partit va repudiar les idees polítiques de Trotski i l'en van expulsar. Aleshores, Trotski va haver d'exiliar-se a Alma Ata (avui Almaty, al Kazakhstan). Dos anys més tard, Trotski va ser desterrat de l'URSS, i l'any 1940 va ser assassinat a Mèxic a mans d'un agent soviètic, el català Ramon Mercader.

5.2. La dictadura stalinista

Des del seu càrrec a la secretaria general del PCUS, Stalin va aconseguir posar fi a tota l'oposició dins del partit. Un cop va aconseguir el poder, va maniobrar amb habilitat per imposar els seus principis, rebutjar la política econòmica mixta i defensar un model de construcció del socialisme a l'URSS basada en la industrialització del país.

En mig de la depressió global del decenni de 1930, la Unió Soviètica es va convertir en un **poderós país industrialitzat** dirigit per una **dictadura centralitzada brutal**. Els esdeveniments que hi van tenir lloc es van desenvolupar d'una manera totalment diferent de la resta dels països del món. L'any 1929 Stalin s'havia convertit en l'hereu de Lenin i en el governant indiscutit de la Unió Soviètica. Va ser el responsable de la transformació del país, que va tenir lloc en mig de condicions de confusió i penúria. Els canvis més importants van ser els següents:

- 1) el ràpid desenvolupament de l'economia industrial soviètica;
- 2) l'expropiació forçosa de totes les terres cultivables, reunides després en granges col·lectives dirigides per l'Estat, i
- 3) l'expansió dels poders repressius del partit i de la policia secreta per tal de perpetuar un sistema de terror, és a dir, de detencions i càstigs arbitraris contra els quals no hi havia cap sistema legal que hi posés límits. La transformació de la Unió Soviètica va ser tan radical que els historiadors han anomenat període la "revolució de Stalin".

La revolució de 1917 havia deixat una dictadura comunista governant un país predominantment agrícola, la terra del qual era posseïda i treballada per camperols en granges. Stalin va crear una dictadura unipersonal i va acabar amb les granges

privades, tot estenent el poder de l'Estat a totes les àrees de l'economia i la societat, i desenvolupant la indústria soviètica a un ritme extraordinari. Afirmava que la transformació social i econòmica del seu país situava la societat soviètica a l'estadi històric del socialisme. Els crítics qualificaven al règim de despòtic i condemnaven la seva política com a brutal.

5.3. L'estalinisme econòmic: plans quinquennals i col·lectivització de l'agricultura

Entre 1927 i 1928 l'inevitable enfrontament entre l'economia planificada i la llibertat de mercat va esclatar i es va abandonar definitivament la NEP, que fins aleshores havia coexistit amb el GOSPLAN (instrument de planificació econòmica estatal soviètic).

La política econòmica de Stalin tenia dos objectius principals:

- d'una banda, crear una indústria pesant potent i capaç de sobrepassar la dels països capitalistes més avançats;
- i de l'altra, aconseguir per a la URSS la independència econòmica, tecnològica i militar.

Per aconseguir aquestes metes, la política econòmica es va basar en la planificació estatal.

Així, el govern va dissenyar uns plans quinquennals on es marcaven una sèrie d'objectius econòmics a assolir en cinc anys. D'aquesta manera, el Primer Pla Quinquennal (1928-1933) va tenir un caràcter vinculant per a tota la producció de la URSS i va destinar tots els recursos al desenvolupament de la indústria pesant.

Per a l'esforç industrial que es pretenia fer calien uns capitals que s'havien de treure dels altres sectors econòmics, fonamentalment de l'agricultura, apropiant-se dels excedents per la força. Per aconseguir-ho, en un altre dels grans drames de la història soviètica, es van col·lectivitzar les explotacions, posant fi a la propietat privada al camp. Així, el govern va forçar els camperols a integrar-se en les granges cooperatives (**kolkhozos**) o en les granges estatals (**sovkhozos**) que s'estaven creant.

Això permetria produir amb efectius més reduïts i organitzar i mecanitzar àmplies extensions de terres on fos rendible la inversió. Així, a la vegada també s'alliberaria mà d'obra del camp per ocupar-la en el creixent sector industrial.

La col·lectivització de la terra va iniciar-se el 1929, molts cops mitjançant la coerció física o econòmica. El ritme del procés va ser brutal: si en el començament de l'any 1929 només s'havia col·lectivitzat el 4% de la terra, pel gener de 1930 ja era el 21% i el març del mateix any el 58%.

Aquesta rapidesa vertiginosa en el procés de col·lectivització va provocar problemes greus ja que era físicament impossible organitzar i mecanitzar una quantitat tan gran de terres. El mateix govern va haver de fer marxa enrere i considerar la col·lectivització com una acció voluntària, fet que va provocar que el setembre de 1930 el percentatge de terres col·lectives baixés novament al 21%. Però la tendència a la col·lectivització va continuar en els anys següents: així, el 1934 el 75% de la terra pertanyia a cooperatives o granges estatals.

La desmoralització i la mala organització amb la qual es va dur a terme aquesta operació, però, van provocar que en moltes granges es donés una producció ineficaç. Per exemple, el 1932 es va produir una gran fam que va afectar tot el país, provocant una gran quantitat de víctimes mortals. El govern, a més, va culpar de la poca eficàcia de les noves granges als antics camperols propietaris, els kulaks, els quals, acusats de

sabotejar la col·lectivització, van patir la repressió stalinista. Entre cinc i deu milions de kulaks, depenent de les fonts, van ser deportats o assassinats.

Allà on es produïa alguna vacil·lació, s'hi enviava la tropa, juntament amb agitadors. Hi va haver centenars de petites revoltes, molt més greus al Caucas i a Sibèria.

La submissió de l'agricultura a la indústria i el procés de col·lectivitzacions van provocar una absència d'incentius entre els pagesos i, com a resultat, les previsions dels plans quinquennals sobre producció agrícola i ramadera mai van arribar a ser assolides, donant lloc al dèficit d'aliments. Per tant, el balanç de la col·lectivització va ser negatiu. Només a partir del 1934 podem observar uns primers símptomes de recuperació de l'agricultura, però la seva supeditació a la indústria va ser un dels punts dèbils constants de l'economia soviètica.

D'altra banda, el Segon Pla Quinquennal (1934-1938) tenia com a objectius el desenvolupament de la indústria lleugera i de béns de consum, però va centrar-se en el reforçament de la indústria dels armaments, fet que va multiplicar per deu la despesa militar. A més, va fomentar-se l'estimulació ideològica dels treballadors (*stakhanovisme*) per aconseguir una millora en la qualificació professional i la producció. Malgrat les limitacions imposades per les rígides directrius del pla, en aquest període va aconseguir-se un creixement industrial important. L'agricultura, per la seva banda, va millorar gràcies a la mecanització, però menys que la indústria.

Finalment, el Tercer Pla Quinquennal, iniciat el 1938, va ser interromput el juny de 1941 per la incorporació de la URSS a la Segona Guerra Mundial. Abans de ser modificat, el pla seguia les mateixes directrius que l'anterior.

El resultat de l'economia planificada en els anys trenta va ser un espectacular desenvolupament de la indústria pesant i militar i de la producció. Gràcies a aquest model, la URSS es va poder situar entre les potències del terreny industrial. Però tot això va ser realitzat a costa del nivell de vida de la població, ja que les indústries productores de béns de consum gairebé no van avançar i es va patir una manca crònica de productes.

6. CONSEQÜÈNCIES DE LA REVOLUCIÓ

- Per primer cop es va instaurar un sistema polític marxista que va servir de mirall per tots aquells que intentaven buscar una alternativa al capitalisme
- Tanmateix la Revolució Russa va generar pànic entre aquells que no volien un canvi de sistema i va tenir molta repercussió al món
- La Revolució Russa es va realitzar sobre la mort de milions de persones. El preu de sang que es va pagar va ser molt elevat
- El sistema sorgit de la Revolució, però, no va ser just i es va convertir en un **totalitarisme** (aquesta part la reprendrem quan veiem els totalitarismes).

BIBLIOGRAFIA

CARR, E. H. (1979): *La Revolución Rusa de Lenin a Stalin (1917-1929)*, Ed. Alianza

ORWELL, George: 1984

ORWELL, George: *La revolta dels animals*

MEYER, Jean (2007): *Rusia y sus Imperios (1894-2005)*, Ed. Tusquets